

Prądnik. Prace Muz. Szafera	34	065–070	2024

JAKUB BARAN

Ojcowski Park Narodowy
Ojców 9, 32-045 Sułoszowa
e-mail: baran.jakub84@gmail.com

PONOWNE STWIERDZENIE STARCA KĘDZIERZAWEGO *SENECIO RIVULARIS* W OJCOWSKIM PARKU NARODOWYM

Rediscovery of *Senecio rivularis* in Ojców National Park

Abstract. The paper presents the rediscovery of *Senecio rivularis* in Ojców National Park. The species was first recorded in the 19th century by Rostafiński in Grodzisko, and was not observed again for a long time. Michalik considered it an extinct species in 1978. However, in 2016 the species was found at two locations in the central part of Sąsowska Valley, with three individuals at one site and nine at the other.

Key words: rediscovery species, active protection, wet meadows

Starzec kędzierzawy *Senecio rivularis* (Waldst. et Kit.) DC. (Asteraceae), jest gatunkiem ogólnogórskim występującym w Europie Środkowej. W Polsce jego występowanie ogranicza się głównie do południowo zachodniej Polski oraz do Karpat i Sudetów (Czarnecka, 2006; Zajac & Zajac, 2001). Na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej występuje rzadko, odnotowywano go na bagnach, brzegach rzek oraz na podmokłych łąkach, w zaroślach i lasach (Urbisz, 2004). W Dolinie Prądnika starzec kędzierzawy po raz pierwszy podany został z Grodziska przez Rostafińskiego (1872), następnie jego pracę cytował Jelenkin (1901). Michalik, w czasie swoich badań nad florą Ojcowskiego Parku Narodowego (OPN), nie odnalazł go i uznał za gatunek wymarły na tym terenie (Michalik, 1978).

W trakcie obserwacji terenowych, w dniu 12 maja 2016 r. gatunek ten został ponownie odnaleziony na dwóch stanowiskach w środkowej części Doliny Sąsowskiej, na podmokłej łące ostrożeńiowej *Cirsietum rivularis* przy Skale Szalej (50°12'31.3"N 19°48'36.0"E) oraz na łące rajgrasowej *Arrhenatheretum elatioris*, poniżej Dąbrówki (50°12'43.7"N 19°48'18.1"E) (ryc. 1). Na stanowisku przy Skale Szalej stwierdzono wówczas trzy okazy starca, natomiast na łące, przy wylocie wąwozu biegnącego z Dąbrówki, było ich dziewięć. W latach 2016–2024 liczba osobników wahała się nieznacznie, w 2024 r. na pierwszym stanowisku były dwa okazy, a na drugim 11 okazów (ryc. 2 i 3).

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk starca kędzierzawego *Senecio rivularis* w Dolinie Saspowskiej;
 A – stanowiska *Senecio rivularis*; B – granice Ojcowskiego Parku Narodowego; C – potok Saspówka
 Fig. 1. Sites of *Senecio rivularis* in Saspowska Valley

A – sites of *Senecio rivularis*; B – boundaries of Ojców National Park; C – Saspówka stream

Ryc. 2. Starzec kędzierzawy *Senecio rivularis* na wilgotnej łące przy skale Szalej. 12 maja 2016 r. fot. J. Baran

Fig. 2. *Senecio rivularis* in a wet meadow near Szalej Rock. May 12 2016. Photo by J. Baran

Ryc. 3. Starzec kędzierzawy *Senecio rivularis* na świeżej łące poniżej Dąbrówki. 8 maja 2024 r. fot. J. Baran

Fig. 3. *Senecio rivularis* in a fresh meadow below Dąbrówka Hill. May 8 2024. Photo by J. Baran

Łąki w Dolinie Saspowskiej należą do najcenniejszych w Ojcowskim Parku Narodowym. W Planie Ochrony Zbiorowisk Nieleśnych Ojcowskiego Parku Narodowego i Obszaru Natura 2000 „Dolina Prądnika” PLH 120004 na potrzeby Planu Ochrony Ojcowskiego Parku Narodowego przypisano im najwyższe walory (I walor – łące przy Skale Szalej i II walor – łące poniżej Dąbrówki) (Bąba & Janicka, 2014). Zdecydowanie najbardziej unikatową jest łąka przy Skale Szalej, oprócz starca kędzierzawego występuje tu m.in. kozłek całolistny *Valeriana simplicifolia* (Rchb.) Kabath – na jedynym stanowisku w Parku, kuklik zwisły *Geum rivale* L. – bardzo rzadki na terenie Parku, a także wiele innych gatunków związanych z podmokłymi terenami. Można stwierdzić, że łąka ta, choć niewielka powierzchniowo, jest najcenniejszą w całym Ojcowskim Parku Narodowym.

Łąki OPN zawsze należały do bogatych gatunkowo zbiorowisk, niestety w ostatnich latach, obserwowane jest ich ubożenie. Trend taki zaznacza się również w zbiorowiskach łąkowych Europy Zachodniej (Bąba & Janicka, 2014). Szacuje się, że w ciągu dwóch wieków z obszaru dzisiejszego Parku Narodowego wyginęło niemal 100 gatunków, wiele z nich to gatunki siedlisk otwartych, związane z ekosystemami półnaturalnymi (Michalik, 2008; Sołtys-Lelek, 2014). Wśród nich jest także wiele gatunków związanych z łąkami wilgotnymi, co można wiązać z osuszeniem terenu w przeszłości (Michalik, 2008). W ostatnim czasie ogólne tempo wymierania gatunków wyhamowało, ze względu na prowadzenie regularnych zabiegów ochrony czynnej w ekosystemach nieleśnych, które tego wymagają (Sołtys-Lelek, 2014). Niestety odtworzenie typowego

składu gatunkowego jest procesem bardzo trudnym z uwagi na izolację łąk Ojcowskiego Parku Narodowego i brak możliwości dyspersji nasion z innych terenów. OPN jest otoczony głównie zabudowaniami, polami uprawnymi lub nieużytkami. W związku z tym występowanie starca w tym miejscu jest bardzo cenne i świadczy o znaczeniu i skuteczności stosowanych tu zabiegów ochrony czynnej. Starzec kędzierzawy jest gatunkiem długowiecznym (Czarnecka, 2011), a zatem nie jest wykluczone, że występował on w tym miejscu od dłuższego okresu, ale był przeoczony, zaś jego ponowne stwierdzenie w OPN podkreśla potrzebę prowadzenia badań florystycznych. W ostatnich latach potwierdzono kilka gatunków roślin, uważanych za wymarłe na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego, m.in., czosnka niedźwiedziego, *Allium ursinum* L., storzana bezlistnego *Epipogium aphyllum* Sw., czy storczyka męskiego *Orchis mascula* (L.) L. (Sołtys-Lelek, 2007; Kuszaj i in., 2011; Baran & Głowacki, 2015).

Aby zachować populacje starca kędzierzawego, ale również innych gatunków łąkowych w Dolinie Szępowskiej, należy kontynuować ochronę czynną obszarów na których on występuje, tj. regularne koszenie i zbiór biomasy. W przypadku łąki wilgotnej przy Skale Szalej zabiegi te, zgodnie z zaleceniami Planu (Bąba & Janicka, 2014), przeprowadza się co 2 lata, umożliwiając roślinom kwitnienie oraz wysyp nasion. Dodatkowo od 2024 r. prace te wykonuje się ręcznymi kosami spalinowymi, bez użycia ciężkich ciągników, które mogłyby wpłynąć negatywnie na to siedlisko poprzez rozjeżdżanie. Przez lata jednym z ważniejszych zagrożeń dla tej łąki było także rozdeptywanie jej przez turystów, zwłaszcza w okresie od jesieni do wiosny, kiedy próbują oni ominąć miejsca podmokłe, powodując niszczenie roślin na jeszcze większej powierzchni. W wyniku tego zanikło stanowisko pełnika europejskiego *Trollius europeus* L. wprowadzonego tu w roku 2006. Aby zapobiec temu negatywnemu oddziaływaniu, w 2024 r. wykonano drewnianą kładkę, posadowioną na palach nad łąką. Dzięki tej inwestycji turyści nie rozdeptywają łąki, a jej konstrukcja nie powoduje utwardzenia gruntu, umożliwiając swobodny przepływ wody. Łąka świeża na łące pod Dąbrówką jest corocznie koszona wraz ze zbiorem biomasy. Na chwilę obecną populacje starca nie są zagrożone, niemniej jednak powinny być monitorowane.

Podziękowania

Dziękuję Pani dr Annie Klasie za zyczliwość, wspólne badania i rozmowy na temat ochrony przyrody Ojcowskiego Parku Narodowego.

PIŚMIENNICTWO

- Baran, J. & Głowacki, P. (2015). Storczyk męski *Orchis mascula* subsp. *signifera* w Ojcowskim Parku Narodowym. *Chrońmy Przyrodę Ojczyznę*, 71 (4), 309–312
- Bąba, W. & Janicka, M. (2014). *Plan ochrony zbiorowisk nieleśnych Ojcowskiego Parku Narodowego i obszaru Natura 2000 Dolina Prądnika PLH120004 na potrzeby Planu Ochrony Ojcowskiego Parku Narodowego*. Kraków: BULiGL oddział w Krakowie.
- Czarnecka, B. (2006). The status of individuals within a changing plant population and community: The example of *Senecio rivularis* (Asteraceae). *Polish Botanical Studies*, 22.
- Czarnecka, B. (2011). Formation and dynamics of the metapopulation of *Senecio rivularis* (Waldst. & Kit.) Dc. (Asteraceae) at the limit of its geographical range: where, when, by what means?. *Polish Journal of Ecology*, 59(2), 263–278.
- Jelenkin, A. (1901). *Flora Ojcovskoj Doliny*. Tipis Varšavskogo Učebnogo Okruga. Warszawa.

- Kuszaj, M., Gazda, A. & Hałucha, P. (2011). Nowe stanowisko *Epipogium aphyllum* (Orchidaceae) na obszarze Ojcowskiego Parku Narodowego. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica*, 18(2), 435–442.
- Michalik, S. (1978). Rośliny naczyniowe Ojcowskiego Parku Narodowego. *Studia Naturae Ser. A*. 16. Warszawa-Kraków.
- Michalik, S. (2008). Rośliny naczyniowe Ojcowskiego Parku Narodowego. W: A., Klasa & J., Partyka (red.), *Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego, Przyroda*, t. 1, (s. 149–178). Ojców: Ojcowski Park Narodowy.
- Sołtys-Lelek, A. (2007). Czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum* L. ponownie w Ojcowskim Parku Narodowym. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 63(4), 84–88.
- Sołtys-Lelek, A. (2014). *Plan ochrony gatunkowej flory Ojcowskiego Parku Narodowego i obszaru Natura 2000 „Dolina Prądnika” PLH120004 na potrzeby Planu Ochrony Ojcowskiego Parku Narodowego*. Kraków: BULiGL oddział w Krakowie.
- Rostafiński, J. (1872). *Florae Polonicae Prodromus*. Verhandl. d. zool.-bot. Ges. in Wien. Wiedeń.
- Urbisz, A. (2004). *Konspekt flory roślin naczyniowych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Zajac, A. & Zajac, M. (red.). (2001). *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce*. Kraków: Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

SUMMARY

Senecio rivularis is a species that occurs throughout the mountainous regions of Central Europe, in wet meadows and along riverbanks. In the Prądnik Valley, it was first recorded in the 19th century by Rostafiński in Grodzisko, but was not observed again and was considered extinct in the second half of the 20th century. However, in 2016 it was rediscovered in the central part of Sąspowska Valley at two sites: a wet meadow near Szalej Rock, where three individuals were found, and a fresh meadow below Dąbrówka Hill, where nine individuals were observed. To protect these populations, active conservation measures should continue, including mowing and removing biomass, and preventing trampling of the meadows.